

Er was inmiddels, en met name bij de razzia van 14 juli, gebleken dat een aanstelling bij de Joodse Raad bescherming kon bieden tegen deportatie. Trouwens, dat was op 30 juni door Aus der Fünten aan Cohen en Asscher toegezegd: 'alle medewerkers van de Joodse Raad zullen worden vrijgesteld, daar ze *Arbeitseinsatz* verrichten in Nederland'. Het probleem was dat medewerkers tóch gedeporteerd dreigden te worden, hetzij doordat zij, zoals op 14 juli, op straat gegrepen waren, hetzij doordat hun namen en adressen voorkwamen op de deportatielijsten die de Joodse Raad van de *Zentralstelle* ontving. De *Zentralstelle* was wel bereid, de betrokkenen vrij te laten of van de lijsten te schrappen, maar zij stelde de eis dat zij precies zou weten, wie als medewerkers van de Joodse Raad mochten gelden. Er moesten dus naamlijsten opgesteld worden; begin juli was overigens verlof verleend tot ruimere criteria: niet alleen diegenen die bij de Joodse Raad in dienst waren, zouden voorlopig van deportatie vrijgesteld worden maar ook allen die naar het oordeel van de Joodse Raad 'voor het gemeenschapsleven der Nederlandse Joden onmisbaar' waren.¹ Die Joodse gemeenschap, schrijft Presser, 'had wel uit heiligen moeten bestaan, indien toen de corruptie, het nepotisme, het kruiwagensysteem met alle begeleidende verschijnselen niet waren uitgebarsten – dat is wel het woord.'² Slechts enkelen waren er, onder hen mr. Pool te Rotterdam, die principieel zulk een bevoorrechte positie weigerden. Anderen trachtten zich, al of niet via bureaus van de Joodse Raad, op allerlei wijzen te beschermen:

'Men joeg op papieren, op *Ausweise*, men bedelde om één week uitstel, men verschafte 'bewijzen', doktersvoorschriften, men was gedoopt, gewond, invalide. Vooral op het hoofdkantoor op de Nieuwe Keizersgracht ('Nieuwe Martelaarsgracht', zei men) was de hel losgebroken. De portiers wisten zich vaak geen raad; trucjes, allerlei vriendjes hielpen om maar alvast binnen te komen; 'binnen werd gesmeekt en gebedeld, gevleid en gevraagd. Anderen schreeuwden en eisten.' Men stond uren in rijen, niet zelden zichzelf vonnissend en niettemin meedoend. In rijen bij de specialist die het attest, bij de advocaat die het advies, bij de kerk die het briefje, bij de goede-bekende-van-een-hoge-Duitser die de voorspraak schonk.'³

Trein na trein verliet inmiddels 's nachts Amsterdam op weg naar Westerbork. Na de eerste drie transporten van 15, 16 en 19 juli vonden in de rest van de maand nog zes transporten uit de hoofdstad plaats. De Joodse Raad nam talrijke nieuwe medewerkers in dienst om diegenen die voor die transporten

¹ JR: Notulen, 5 juli 1942, p. 1. ² Presser: *Ondergang*, dl. I, p. 253. ³ A.v.